

Ключевые слова: инвестор, аудитор, компания по управлению активами, инвестиционный консультант, депозитарий.

Oleksiv I.B., Shpakovich I.R. Some Features of Collective Investment Institutions Functioning

The results of the research of the entities that manage share institution with joint investments and take part in its formation and functioning are presented. Government agencies that are directly regulated by the participants are designated. An investment consultant was offered as an additional participant at the financial market. It was determined that there should be the licensed activity, the result of employing: the increase of the liability and objectivity of the regulation's expertise of the investment fund, minimizing risks for investors that will help to provide more effective investment process.

Key words: investor, auditor, asset management company, investment adviser, the depository.

УДК 330.322

Проф. Г.О. Партин, канд. екон. наук;
магістрант М.Я. Красільчук – НУ "Львівська політехніка"

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ВУГЛЕДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Проаналізовано динаміку основних показників, що характеризують результати діяльності вугледобувних підприємств приватного та державного секторів України за останні три роки. Досліджено основні проблеми вугледобувної промисловості, що є на заваді її розвитку та спричинили кризовий стан галузі. Визначено передумови для формування ефективної системи антикризового управління фінансами вугледобувних підприємств. Запропоновано дворівневий комплекс заходів антикризового фінансового управління на вугледобувних підприємствах України, які потрібно реалізувати на рівні держави та підприємств.

Ключові слова: антикризове фінансове управління, державна політика, проблеми фінансово-економічної діяльності, механізми управління витратами, собівартість вугільної продукції, приватний капітал.

Постановка проблеми. Враховуючи обмеженість інших вітчизняних джерел органічного палива, вугілля є чи не головним енергоносієм в Україні, гарантом її енергетичної безпеки, економічної та політичної незалежності. Водночас вугільна галузь характеризується збитковістю більшості державних шахт, спричиненою великою зношеністю основних фондів, недостатнім рівнем капітальних інвестицій, складними гірничо-геологічними умовами, в яких здійснюється процес видобутку. Дохід від реалізації вугільної продукції не дає змоги відшкодувати витрати, пов'язані з діяльністю вугледобувних підприємств. Кризовий стан вугільної галузі зумовлює необхідність у формуванні ефективної дворівневої системи фінансового антикризового управління на вугледобувних підприємствах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі розглядаються різні підходи до визначення системи антикризового фінансового управління. Зазначену вище проблематику досліджували О.О. Терещенко, М.К. Бондарчук, І.А. Бланк, Л.О. Лігоненко та ін. Вивченням проблем вугільної галузі та пошуком шляхів їх вирішення займаються такі віт-

чизняні науковці, як: О.І. Амоша, В.І. Саллі, О.В. Трифонова, І.А. Башмаков, І.А. Булат.

Метою роботи є визначення основних передумов для формування ефективної системи антикризового фінансового управління підприємств вугільної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Вугледобувні підприємства України реалізують вуглевидобуток та відтворення виробничого потенціалу за умов істотного впливу гірничо-геологічних чинників, таких як: велика глибина залягання пластів вугілля, зменшення потужності вугільних прошарків, висока температура, заводненість родовищ [2]. На заводі підвищення рівня конкурентоспроможності вуглевидобувних підприємств України є технічне й технологічне відставання, тінізація економічних відносин, високий рівень монополізму, фіскальна спрямованість податкової системи, низький інвестиційно-інноваційний потенціал тощо [6, с. 127].

Політика держави щодо реформування вугільної промисловості передбачає приватизацію, оренду чи концесію найбільш перспективних шахт, що передбачає залучення приватного капіталу. У таких умовах зростає значення досліджень шляхів підвищення ефективності роботи підприємств вугільної промисловості, особливо на основі зниження собівартості видобутку вугілля, а отже, і збільшення прибутку та підвищення рентабельності виробництва і реалізації вугільної продукції.

Вугільна промисловість України складається з підприємств державного і недержавного (приватного) секторів. На рисунку можна спостерігати, що фактичний видобуток вугілля за 2013 р. становив 83697,5 тис. т, тобто на 2218,5 тис. т (2,6 %) менше, ніж у попередньому році.

Рис. Обсяги видобутку вугілля підприємствами державного і приватного секторів економіки України за 2008-2013 рр.

Однак нарощення річних обсягів видобутку вугілля було можливим завдяки зростанню потужностей приватного сектору вугледобувної галузі. Позитивна динаміка вуглевидобутку приватними підприємствами підтверджує їхні переваги над підприємствами державного сектору. Очевидно, це пов'язано з тим, що більшість вугледобувних підприємств недержавного сектору входять як сировинна база до складу вертикально інтегрованих структур металургії або електроенергетики і, таким чином, перебувають переважно у стані конкуренції лише в межах цих структур.

Натомість обсяг видобутку вугілля державними підприємствами скорочується через зменшення кількості державних шахт. Для більшості таких підприємств характерні невеликі виробничі потужності зі складними гірничо-геологічними умовами, які потребують значного систематичного державного субсидування для покриття збитків та підтримки виробничих процесів [4]. Внаслідок цього їхня продукція має вкрай високу собівартість і низьку конкурентоспроможність як на світовому, так і на внутрішньому ринках.

Однією з найбільш відчутних проблем для підприємств державного сектору є попереднє встановлення ціни державою. За результатами показників, наведених у таблиці, видно, що, порівняно з попереднім роком, собівартість 1 т вугільної продукції у 2013 р. зменшилась на 41,2 грн, тоді як ціна 1 т вугілля знизилась на 168,9 грн. Тобто простежується тенденція, за якої собівартість тонни вугілля істотно перевищує ціну її реалізації. Частка собівартості в ціні вугільної продукції за останні 5 років зросла від 163,65 % у 2009 р. до 264,24 % у 2013 р. (табл.).

Протягом 2013 р. з державного бюджету надійшло 13301,8 млн грн на часткове покриття витрат виробництва вугільної продукції. Однак, без урахування коштів державної підтримки, збитки від випуску товарної продукції державними вугільними підприємствами за 2013 р. становили 15199,6 млн грн і зросли за останній рік на 3244,2 млн грн [3]. Отож, чинний порядок надання державної підтримки не створює дієвих стимулів до зниження собівартості, підвищення якості вугільної продукції та отримання конкурентних переваг державними підприємствами.

Табл. Динаміка середнього значення показників собівартості та ціни вугільної продукції на підприємствах державного сектору економіки України за 2009-2013 рр.

Показники	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Собівартість 1 т вугільної продукції, грн	723,39	843,50	999,60	1341,00	1299,8
Середня ціна 1 т вугільної продукції, грн	442,03	575,70	631,40	659,90	491,9
Частка собівартості в ціні вугільної продукції, %	163,65	146,52	158,31	203,213	264,24
Ланцюгові темпи росту, %:					
- собівартості 1 т вугільної продукції;	119,4	116,6	118,51	134,15	96,93
- ціни 1 т вугільної продукції	97,39	130,24	109,68	104,51	74,54
Коефіцієнт випередження росту собівартості відносно ціни 1 т вугільної продукції	1,23	0,90	1,08	1,28	1,30

Через обмеженість обсягів і недосконалість механізмів субсидування державний сектор вугільної промисловості вже тривалий час перебуває у важкому фінансово-економічному стані та стагнації. Більшість державних вугледобувних підприємств є збитковими й обтяженими великими боргами, тому де-факто є банкрутами [9, с.74]. Від юридичного визнання цього факту їх рятує лише законодавчо введений у галузі мораторій на порушення справ про банкрутство. Водночас приватний сектор українського вуглевидобутку попри зростання собівартості вугілля демонструє досить упевнену беззбиткову і бездотаційну роботу та, в більшості випадків, переконливо доводить свої переваги.

Практика засвідчує, що досягнути необхідного рівня конкурентоспроможності можуть тільки ті підприємства, які вчасно реагують на інноваційні вимоги, успішно вирішують завдання фінансового забезпечення та якісної інформаційної підтримки відповідних управлінських рішень [8, с. 124]. Усі інші господарські структури опиняються у стані боротьби за виживання. З огляду на це, на вугледобувних підприємствах державного сектору необхідно створити ефективну систему антикризового управління фінансами.

Головною метою антикризового фінансового управління є формування умов для передбачення, попередження, подолання та зниження ймовірності виникнення фінансової кризи й одночасно утримання фінансової стійкості та стабільного розвитку підприємства [5]. Відповідні заходи фінансової стабілізації на вугледобувних підприємствах можуть передбачати оптимізацію структури капіталу та активів, управління грошовими потоками, інвестиціями, заходи із зниження собівартості.

Запорукою ефективності антикризового фінансового управління на вугледобувних підприємствах має бути його дворівневність. Це означає, що таку систему антикризових заходів треба формувати як на державному рівні, так і на рівні підприємств. На державному рівні невідкладного вирішення потребує проблема вдосконалення цінової політики для державних шахт через те, що існуючий низький рівень цін не забезпечує покриття навіть поточних витрат на виробництво продукції. Держава має послабити тиск на цінову політику підприємств вугільної промисловості, давши їм змогу підвищити ціни до рівня ринкових.

Виробники і споживачі вугілля зазвичай позбавлені безпосередніх контактів і, отже, свободи вибору ділових партнерів, можливості договірного визначення умов постачання вугільної продукції та її ціни, оскільки основна частка продукції державних вугледобувних підприємств сьогодні реалізується через оптовий ринок вугілля при посередництві ДП "Вугілля України". Відтак державі доцільно делегувати вугільним підприємствам повноваження щодо добровільного вибору партнерів та забезпечити прозорість проведення тендерів.

Іноземний досвід підтверджує недоцільність субсидування збиткових підприємств вугільної галузі та передбачає імпорту вугілля у разі неповного задоволення попиту на нього всередині країни. Так, частка імпортованої вугільної продукції у сусідній Польщі за останні роки досягла рівня 32 % [10]. При цьому надається перевага скороченню обсягів видобутку вугілля над експортом надлишкового для потреб економіки вугілля.

Натомість поряд із закриттям шахт, що спричиняє чисельні звільнення працівників, пропонується пакет соціальних пільг при звільненні шахтарів за скороченням, реалізація програм із навчання та перекваліфікації звільнених працівників [11]. Вартим уваги є залучення венчурного капіталу в регіони ліквідації вугледобувних підприємств.

Одним із заходів антикризового фінансового управління на державному рівні є приватизація потенційно прибуткових вугледобувних підприємств. Привабливі умови для залучення приватного капіталу в галузь можуть бути створені для таких власників, які інвестують в розширене відтворення на десятки ро-

ків існування шахти. Для таких підприємств держава може взяти на себе зобов'язання з виплати відсотків по кредитах на реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів.

Антикризове фінансове управління на рівні підприємств необхідно скеровувати на дослідження чинників негативного впливу на результати їхньої діяльності та визначення способів його зменшення. Враховуючи залежність між продуктивністю вугледобувних підприємств та їх фондооснащенням, варто відзначити потребу в розробленні інвестиційних проектів, реалізація яких дасть змогу запровадити інновації та підвищити рівень фондовіддачі.

Одним із ключових механізмів антикризового управління фінансами вугільної промисловості має бути вдосконалення управління витратами. Залежно від індивідуальних особливостей кожного підприємства зниженню витрат виробництва можуть сприяти заходи стосовно зменшення енергомісткості виробництва та здійснення повторного використання матеріалів.

Управління витратами на підприємстві має бути системним, спрямованим на підвищення конкурентних переваг та забезпечення адекватності реагування відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища [6, с. 124].

При реалізації системи антикризових фінансових заходів на рівні вугледобувних підприємств необхідно опиратись на реінжиніринг бізнес-процесів, тобто передбачати організацію структури підприємства навколо горизонтальних процесів, що дасть змогу підвищити ефективність вугледобувної діяльності на кожному з етапів її провадження. Залучення фінансових менеджерів ззовні на умовах аутсорсингу дасть змогу неупереджено оцінити ситуацію, що склалась, та оптимізувати процес прийняття управлінських рішень стосовно подальших фінансово-стабілізаційних заходів.

Висновки. Запорукою ефективності системи антикризового фінансового менеджменту на підприємствах вугледобувної галузі України має бути дворівневість її формування. Державну політику треба спрямувати на залучення приватного капіталу для технічного переоснащення вугледобувних підприємств, їх реконструкції та нового будівництва. Організаційно-економічні відносини між державою та підприємствами вугільної галузі економіки України потрібно будувати з орієнтацією на формування конкурентного ринкового середовища шляхом вільного ціноутворення підприємств. Самі ж підприємства мають зосередити свою увагу на інноваційних формах реалізації бізнес-процесів та розробленні привабливих для інвесторів проектів.

Література

1. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14.05.92 р., № 2344-ХП. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Сайт національного ін-ту стратегічних досліджень при президентові України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.niss.gov.ua>
3. Інформаційно-аналітичний звіт про розвиток вугільної промисловості України за січень-грудень 2013 року : матер. Міністерства вугільної промисловості України, 2013. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mvp.gov>.
4. Амоша О.І. Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України : наук. доп. / О.І. Амоша, Л.Л. Стариченко, Д.Ю. Череватський; НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2013. – 44 с.

5. Бланк И.А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И.А. Бланк. – К. : Изд-во "Эльга", "Ника-Центр", 2008. – 672 с.
6. Партин Г.О. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / Г.О. Партин, Н.Є. Селюченко. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2011. – 332 с.
7. Саллі В.І. Теоретичні аспекти управління витратами підприємств вугільної галузі / В.І. Саллі, Д.О. Петренко, С.П. Олійник // Економічний вісник Національного гірничого університету : зб. наук. праць. – 2009. – № 2. – С. 13-20.
8. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : навч. посібн. / О.О. Терещенко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2004. – 560 с.
9. Трифонова О.В. Стійке функціонування вугільних шахт у складі вертикально інтегрованих компаній / О.В. Трифонова // Держава та регіони : зб. наук. праць. – Сер.: Економіка та підприємство. – 2012. – № 5 (68). – С. 172-177.
10. Jerzy Malara. Restrukturyzacja czy likwidacja polskiego przemyslu węglowego? / Malara Jerzy // Czasopismo techniczne. – Kraków, 2009. – S. 123-129.
11. Програма підтримки вугільного сектору. Каталог прикладів міжнародного досвіду // Програма TASIC. – К. : Вид-во "Либідь", 2010. – С. 120-126.

Партин Г.О., Красильчук М.Я. Предпосылки формирования системы антикризисного финансового управления на угледобывающих предприятиях Украины

Прозаанализирована динамика основных показателей, характеризующих результаты деятельности угледобывающих предприятий частного и государственного секторов Украины за последние три года. Исследованы основные проблемы угледобывающей промышленности, которые мешают ее развитию и вызвали кризисное состояние отрасли. Определены предпосылки для формирования эффективной системы антикризисного управления финансами угледобывающих предприятий. Предложен двухуровневый комплекс мероприятий антикризисного финансового управления на угледобывающих предприятиях Украины, которые следует реализовать на уровне государства и предприятий.

Ключевые слова: антикризисное финансовое управление, государственная политика, механизмы управления расходами, себестоимость угольной продукции, частный капитал.

Partyn G.O., Krasilchuk M. Ya. Some Prerequisites for Formation of Anticrisis Financial Management of Coal Mining Enterprises in Ukraine

The dynamics of the main parameters that characterize the performance of coal mining enterprises of the private and public sectors in Ukraine over last three years is analysed. The basic problem of the coal mining industry that hinders its development and led to a crisis situation in the industry is investigated. Some preconditions for the formation of an effective system of financial anticrisis management of coal mines are defined. Two-level complex of anticrisis measures of financial management at the coal mines of Ukraine, which should be implemented at the state level and at the enterprise level, is proposed.

Key words: anticrisis financial management, state policy, cost management mechanism, coal cost, private capital.

УДК 338.242

*Доц. І.В. Петлін, канд. екон. наук –
Львівська філія Європейського університету*

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЗБІЛЬШЕННЯ (НАКОПИЧЕННЯ) ЗАЛИШКІВ КОШТІВ НА ЄДИНОМУ КАЗНАЧЕЙСЬКОМУ РАХУНКУ

Розглянуто недоліки різних систем касового виконання бюджетів. Аргументовано, що казначейська система виконання бюджетів є найбільш ефективною, але потребує детальнішого аналізу та вдосконалення з урахуванням досвіду існуючих систем у розвинених країнах світу. Визначено, що передумовою ефективного контролю за бюджетними коштами є їх концентрація на єдиному казначейському рахунку. Проаналізо-